A hazai szilikátipar jövőjét meghatározó tényezőkről*

Kunvári Árpád

A jelenből a jövő felé menve a legfőbb útmutatásokat a múlt tanulságai adják. Főleg egy olyan helyzetben, mint amiben most az EU-hoz való csatlakozásunk kapcsán vagyunk, amikor az elmúlt évek gazdasági folyamatai már nemcsak a csatlakozáshoz való felkészülés jegyében fogantattak, hanem az EU gazdaságába, sőt a világ gazdaságba való beépülésünk egyes globalizációs következményei is megjelentek.

Az import növekvő, az export csökkenő dinamikája

Az ágazat helyzetének alakulása szempontjából egyre erősödő új fejlemény, hogy az ágazati növekedés és a hazai felhasználó területek felfutása közötti korábbi szoros függés meglazult. Az utóbbi két évben az ágazat belföldi értékesítésében a *fokozódó importverseny mind behatárolóbb tényezővé vált, miközben az export csökkenő tendenciára váltott*. Ebben, az általános világgazdasági tendenciákon túlmenően, kiemelkedő szerepet játszott és játszik az is, hogy a forint felértékelődése következtében az import hatalmas árelőnyre tesz szert, miközben az export hendikeppel terhelődik.

Mindezt nézzük konkrét számokkal! Az 1. táblázat az ágazat értékesítését az ágazati termékekben jelentkező importtal, továbbá az importtal növelt teljes belföldi értékesítéssel (a teljes hazai kereslettel) szembesíti az utóbbi két évre vonatkozóan. Ezen belül az építőanyag-ipari szakágak és a nem építési célú szakágak egésze szerint is részletezi az összevetést.

A táblázat adatai alapján megállapítható, hogy miközben az export csökkent, a fokozódó (évenként mintegy 20%-kal növekvő) import következtében – a dinamikus hazai keresletbővülés ellenére – az ágazat csak szerény értékesítésnövekedést tudott elérni. Számszerűen: az utóbbi két évben

- az ágazati termékekben jelentkező belföldi kereslet 18%-os növekedésével szemben az ágazat belföldi értékesítése csak 4%-kal nőtt (ezen belül a 2004. évi 9%-os bővüléssel szemben 1%-kal);
- az építőanyag-ipari termékekben jelentkező belföldi kereslet 15%-os növekedésével szemben az építőanyag-ipari alágazatok belföldi értékesítése csak 9%-kal nőtt;

- a nem építési célú termékekben jelentkező belföldi kereslet 22%-os növekedésével szemben a hazai gyártók belföldi értékesítése 13%-kal csökkent;
- az export pedig mindkét alágazatcsoportban csökkent.

Az egyes szakágazatok és ezen belüli termékcsoportok szerinti részletezés még ennél is szélsőségesebb eltéréseket mutat.

Hozzá kell tenni, hogy az import effektív volumenének növekedése lényegesen meghaladta a táblázatban kimutatott felfutást, mivel az importbeszerzés nettó árszintje – döntően a 2000. év utáni forintfelértékelődés következtében, számításaim szerint – 2003-ban már 22%-kal, 2004-ben pedig 24,5%-kal elmaradt a nagy inflációs költségekkel terhelt nettó hazai árszínvonalától, azaz az import effektív volumenének részesedése ténylegesen nagyobb volt a táblázatban szerepeltnél. Ez a *nagy árkülönbség, árnyereség*, mely – számításaim szerint – az ágazatba sorolt termékeknel 2003-ban elérte a 40 milliárd Ft-ot, 2004-ben pedig meghaladta az 50 milliárd Ft-ot, részben a nagyfelhasználók, döntően azonban az importáló kereskedők hasznát gyarapította, mivel a kisfelhasználók piacán nem volt érzékelhető ilyen mértékű árkülönbség. Hozzá kell tenni, hogy ennek 2/3 része a nem építési termékek piacán realizálódott, ahol az ezzel kapcsolatos kereskedői importérdekeltség különösen élesen jelentkezett.

Az építőanyag-ipari alágazatokat meghatározó tényezőkről

Az építőanyagok importjának az utóbbi 2 évben tapasztalt ugrásszerű fokozódása már előre vetíti, hogy a *hazai gyártásnak az import még a szállítási igényes tömegtermékekben is várhatóan erősödő behatároló tényezőjévé válik*, ha az export csökkenő tendenciáját nem sikerül megfordítani. Mivel a jövőben az országhatárok már nem fogják gátolni az építőanyag-iparnak a természetes gazdasági körzetek szerinti piaci determinációit, várhatóan a *hazai gyártás alakulásának egyre meghatározóbb tényezőjét képezi az is, hogy mennyiben lesz sikeres az országhatáron túlnyúló teljes régiós piacon folyó versenyben*.

Mindazonáltal a *hazai építési tevékenység felfutásának alakulása volt és várhatóan marad is az építőanyag-*

* Azért használom ehelyütt ismét az ágazat megnevezésére a „szilikátipar” kifejezést, mert a hivatalos statisztikai elnevezés „26. Nemfém ásványi termékek gyártása” nem közismert, az „építőanyag-ipar” megjelölés pedig indokolatlanul kirekeszti a nem építőanyagot gyártó alágazatokat, melyek pedig még mindig az ágazati létszám felét foglalkoztatják.

Az értékesítés alakulása a 2003–2004. években, milliárd Ft-ban

Ágazat, alágazat	2003	Előző évi =100*	2004**	Előző évi =100*	Index* 2004/2002
26. Ágazat összesen					
– értékesítés összesen	357,6	102	364,4	99	101
– belföldi értékesítés	269,2	103	282,9	101	104
– export	88,4	99	81,5	93	92
Import az ágazatba sorolt termékekből	182,3	119	220,0***	119	142
Belföldi értékesítés az importtal együtt	451,5	109	502,9***	109	118
Építőanyagot gyártó alágazatok össz.					
– értékesítés összesen	234,2	106	243,1	101	107
– belföldi értékesítés	215,4	106	228,0	102	109
– export	18,8	108	15,1	80	92
Import ezen alágazatok termékeiből	66,6	117	78,6***	120	141
Belföldi értékesítés az importtal együtt	282,0	109	306,6***	106	115
Nem építési célú alágazatok össz.					
– értékesítés összesen	123,4	94	121,3	96	90
– belföldi értékesítés	53,8	90	54,9	96	87
– export	69,6	96	66,4	95	91
Import ezen alágazatok termékeiből	115,7	120	141,4***	119	143
Belföldi értékesítés az importtal együtt	169,5	108	196,3***	113	122

Adatforrás: KSH

*azonos árszinten számolva; ** előzetes adat; *** számított

ipari alágazatok növekedésének elsődleges meghatározója. Ennek ellenére a múltban is csak többéves távlatban mutatkozott szoros korrelációs kapcsolat, mégpedig termékcsoportonként nagyon is jelentős ütemeltérésekkel. Az építési felfutás üteme és az alágazatok (ezen belül a szakágazatok, termékcsoportok) belföldi értékesítésének ütemei között rövid távon többnyire igen nagy, gyakran ellenkező irányú eltérések jelentkeztek. Ezeknek az eltéréseknek az a magyarázata, hogy az építőanyagok mindenkor keresleti struktúráját, arányait és ütemeit jobban befolyásolják az építési volumen belső összetételének dinamikus és ciklikus jellegű változásai, mint a statisztikailag kimutatott építési volumen bővülése.

Milyen belső építési összetétel-változásokról van szó? Mindenekelőtt:

- a magasépítés (ezen belül lakásépítés, -felújítás, -korszerűsítés), a mélyépítés (ezen belül az új létesítmények, felújítások) arányainak változásáról;
- az induló és befejező építési projektek arányának változásáról;
- az építési technológia fejlődésével összefüggő változásokról, ezen belül a más ágazatok által gyártott helyettesítő anyagok igénybevételének változásairól;
- az import arányának változásról.

Az építés ilyen értelmű, sokrétű strukturális változásai az utóbbi években tendenciájukban, ciklikusságukban egyaránt felerősödtek, és az építőanyagok keresletalakulására való kihatásaik várhatóan még fokozódni is fognak a jövőben.

E dinamikai eltérések mértékeit – az építőipari növe-

kedéssel szembeállítva – jellemzem a 2. táblázatban az elmúlt 5 évben létrejött – azonos árszinten számolt – értékesítési felfutások alapján.

A 2. táblázat adatai alapján megállapítható, hogy az 1999–2004 közötti években a 44%-os országos építési és a 128%-os lakásépítési felfutás az építőanyag-ipari szakágak termékeiben 51%-os piacbővülést hozott létre az importot is figyelembe véve. Ugyanakkor az építőanyag-ipari szakágak hazai gyártóinak a belföldi értékesítése összességében 40%-kal, azaz az építési felfutással majdnem egyenes arányban nőtt. Ezen belül azonban lényeges ütemkülönbségek jelentkeztek, mivel:

- a 264. Téglá- és cserépipar csak 15%-kal,
- a 265. Cement- és mészipar csak 17%-kal,
- a 266. Beton- és gipszipar viszont 61%-kal növelte belföldi eladásait, miközben
- a 363. Kerámialap-ipar csak szinten tudott maradni, noha a kerámialapok belföldi értékesítése 60%-kal bővült.

Ehelyütt nincs lehetőségem az eltérések okait részletesen elemezni, csak a következő négy fő tényezőre utalok:

- az import aránya jelentősen nőtt;
- az induló és befejező építés aránya lényegesen változott, különösen a lakásépítésben (ahol is az időszak elején az induló építkezés az időszak végén pedig a befejező építés aránya nőtt), melynek következtében – a megkétszereződő új lakásszám ellenére – a téglapár iránti kereslet az időszak végén visszaesett;
- 2004-ben az építés növekedése döntően a mélyépítésben, ezen belül az útépítésben realizálódott, mely

az építőanyag-ipari ágazati struktúrából leginkább csak aszfalttermékek, transzportbeton iránt támasztott növekvő keresletet;

- az építőiparon belül létrejött technológiai és anyagbeli struktúraváltozás, melynek folytán – az európai gyakorlathoz igazodóan – fokozódott a helyszíni betongyártásnak transzportbeton-gyártással, a helyszíni habarcs- és vakolatgyártásnak pedig előre gyártott száraztermék-gyártással való kiváltása.

Ez utóbbi körülmények adnak magyarázatot az építőanyag-ipar 40%-os felfutásában meghatározó összetevőknek szereplő 266. Beton és gipszipar kiugró, 61%-os növekedésére.

Hangsúlyozni szeretném, hogy a 2. táblázat a négy, ill. öt év alatti értékesítési felfutások végeredményeit szemlélteti. De az értékesítési ütemekben a közbeeső időszakban – egyik évről a másik évre – jelentős ugrások és visszaesések is voltak, mégpedig szakáganként eltérő méretekben és években. A táblázat csak annyiban utal erre a hullámrásra, amennyiben megjeleníti a 2003. évtől eltérő 2004. évi értékesítési ütemeket. Ez különösen karakterisztikus a 264. Téglá- és cserépipar esetében, mivel a 2003-ig összegzett 27%-os növekedés így 2004-re összegezve 17%-ra csökkent a majdnem 10%-os 2004. évi visszaesés következtében. Ezeket az ütemingadozásokat az építés belső struktúrájának részben ciklikus jellegű (az induló és a befejező építés arányainak ciklikus változása), részben trendváltó változásai idézték elő a múltban, és előidézik a jövőben is.

A meghirdetett beruházási szándékok szerint – közép- és hosszú távon egyaránt – az *építési volumen dinamikus növekedésével* számolhatunk.

A fokozatosan kialakuló nagy programok szerint e dinamikus építésnövekedés döntően az uniós támogatás-

sal megvalósuló *infrastruktúra fejlesztésén* fog alapulni. Ezen belül főleg a közlekedési hálózat, a víz- és csatornahálózat és a környezetvédelmet szolgáló nagyberuházások jórészt pályázatokon elnyert nagy projektjeinek mélyépítési munkálatai fognak várhatóan dominálni. Ebből következik egyrészt, hogy *az építési felfutás döntően a mélyépítésben realizálódik*, és ez a körülmény az építőanyag-iparral szembeni keresleti struktúrát jelentősen módosítani fogja. Másrészt a nagy projektek pályázatainak előkészítési, finanszírozásai függőségei mellett az *indulási és a befejezési munkálatok évek közötti arányának jelentős ciklikus változásaira* is számítani lehet (még akkor is, ha az építőipari növekedés üteme egyenletes marad). Az ebből fakadó időszakos keresleti visszaesések egyúttal növelhetik az építőanyag-ipari cégek kiszolgáltatottságát olyan körülmények között, amikor az építési költségek leszorítására vonatkozó beruházói és kivitelezői törekvések határozottabb érvényesülésére lehet számítani.

A jövőbeni építési felfutás másik fő területét várhatóan a *lakásépítés, -felújítás, -korszerűsítés bővülése* képezi (bár a felfutás mértékét tekintve lényegesen elmarad a mélyépítés növekedésétől). Ezen belül a lakásépítésben csak fokozatos felfutást várok, mégpedig az eddigiekhez hasonló hullámrással egybekötve. A lakásfelújítási és lakáskorszerűsítési tevékenységbővülésben azonban olyan mértékű növekedést prognosztizálok, amely volumenben jelentősen felülmúlhatja a majdani megnövekedő lakásépítési ráfordításokat. Ez utóbbi arányváltozás szintén lényeges strukturális módosulást követelhet az építőanyag-ipari értékesítési arányokban.

Mindezek következtében az építőanyag-keresletnek időszakos hullámrásaival kapcsolatos hatékonysági probléma a jövőben az eddiginél nagyobb hangsúlyt kaphat.

2. táblázat

Az országos építés és a lakásépítés növekedésének szembeállítása az építőanyag-ipari alágazatok belföldi értékesítésnövekedésével, valamint az importtal megnövelt teljes belföldi értékesítés bővülésével, az 1999 évi szinthez képest

		1999	2003	2004*
Országos építés	Mrd Ft-ban	1051,3	1893,1	2150**
	Index: 1999 = 100	100	133	144**
Lakásépítés	db-ban	19 287	35 543	43 912
	Index: 1999 = 100	100	184	228
Importtal növelt építőanyag-ipari belföldi értékesítés	Mrd Ft-ban	197,3	282,0	306,6**
	Index: 1999 = 100	100	143	151**
Építőanyag-ipari szakágak belföldi értékesítése összesen	Mrd Ft-ban	157,8	215,4	228,0
	Index: 1999 = 100	100	138	140
Ebből: – 264. Téglá- és cserépipar		100	127	115
– 265. Cement- és mészipar		100	115	117
– 266. Beton- és gipszipar		100	169	161
– 262. Kerámialap-ipar		100	92	90

Adatforrás: KSH

*előzetes adatok szerint; **számított

Az eddigi gyakorlatban (a rendszerváltás utáni időkben, sőt még az elmúlt években is) szinte megszokottá vált a jelentős kapacitástartalékok fennállása, melyet a vállalatok a visszaeső években részben az exporttal próbáltak kitölteni. Ennek hatékonysága azonban a tömeganyagok tekintetében többnyire a hazai értékesítés hatékonyságától messze elmaradt, és ebben aligha várható tendenciaváltás a jövőben. De az EU-szervek által is igényelt (ellenőrzött), növekvő környezetvédelmi követelményeket kielégítő, költséges, új kapacitásfejlesztéseket és alapvető rekonstrukciókat aligha lehet a kapacitástartalékok szemléltetése méretezni, különös tekintettel a párhuzamosan jelentkező importverseny szorítására. Ezért fennáll az eshetősége annak, hogy a jövőben az alapvető technológiai korszerűsítésekkel megújuló gyártóbázisok még a szállítási igényes tömegtermékekénél is csak az *alsó keresleti határpontok felfutására fognak felkészülni*, mégpedig az országhatároktól is eltekintő régiós értelemben. Hiszen a költséges beruházások kényszerében, a várhatóan fokozódó árversenyben való helytállás minden hatékonysági tartalék kihasználását feltételezi. Számítani lehet arra, hogy mindig lesznek a környező országokban olyan gyártókapacitás-feleslegek, amelyek kihasználása érdekében szállítási többletköltségeket ellensúlyozó árakat fognak érvényesíteni, ahogy ez most is tapasztalható, sőt, ahogy ezt a hazai gyártók az exportáraiknál jelenleg is alkalmazzák.

A nem építési célú alágazatokat meghatározó tényezőkről

A nem építési célú alágazatok egyik közös jellemzője, hogy szinte termékcsoportonként más-más felhasználási terület számára értékesítenek. Ezért a felhasználók összegzett felfutását csak közvetve, csak a belföldi értékesítés

és az import együttes alakulásával tudjuk kifejezni. Ugyancsak közös jellemzőjük, hogy a belföldi keresleti struktúra eleve feltételezi az importot, miközben az exportnak kitüntetett szerepe van, és ezért fontos tényező az export/import arány változása.

A felhasználási területek felfutását megjelenítő teljes belsőpiac-bővülést kedvezőnek minősíthetjük. Számításaink szerint az utóbbi öt évben az idetartozó alágazatokhoz sorolt termékek belföldi értékesítése az importtal együtt rendkívül dinamikus, 51%-kal nőtt azonos árszinten számolva.

Az idetartozó alágazatok helyzetére azonban meghatározóbb a másik jellemző alakulása: a profiljukba tartozó termékekben az import és export egymáshoz viszonyított arányának a változása. E tekintetben nyugtalanítóan lesújtó tendencia alakult ki: amíg 1999-ben az idetartozó alágazatok termékeiben az export meghaladta az importot, addig 2004-ben az import kétszerese volt az exportnak, mégpedig úgy, hogy az export csökkent, az import pedig közel megkétszereződött azonos árszinten számolva. Ezen belül az import arányának növekedése az utóbbi két évben fokozódott.

A 3. táblázatban szemléltetem a nem építési célú alágazatok 1999. év utáni értékesítésének összegzett indexeit 2003-ig, ill. 2004-ig.

A 3. táblázat adataiból megállapítható, hogy az 1999 utáni 5 évben ezen alágazatokban azonos árszinten számolva: amíg a belföldi felhasználás az importtal együtt 51%-kal nőtt, addig ezen belül a hazai gyártók belföldi értékesítése 8%-kal csökkent, ezáltal a hazai gyártók részesedése 44%-ról 27%-ra csökkent; a hazai gyártók exportja 7%-kal csökkent, ezáltal az export részesedése 60%-ról 56%-ra mérséklődött.

E globális felfutási elmaradásnál is súlyosabb körülmény, hogy a foglalkoztatott létszám tekintetében a tel-

3. táblázat

A nem építési célú alágazatok értékesítésének növekedése azonos árszinten, az 1999. évi szinthez képest

	1999	2003	2004*
Ezen alágazatok összes értékesítése Mrd Ft-ban	120,8	123,4	121,3
Index: 1999 = 100	100	96	93
Ebből:			
export	100	97	93
exporthányad %-ban	60	54	56
Import ezen alágazatokba sorolt termékekben	100	166	195**
Importtal növelt belföldi értékesítés össz. Mrd Ft-ban	117,3	169,5	196,3**
Index: 1999 = 100	100	135	151**
Importhányad %-ban	56	68	73
Ezen alágazatok belföldi értékesítése összesen Mrd Ft-ban	53,1	53,8	54,9
Index: 1999 = 100	100	96	92
Ebből:	100	96	92
– 261. Üvegipar	100	99	96
– 262. Kerámiaipar	100	76	63

Adatforrás: KSH

*előzetes adatok szerint; **számított

jes ágazat gerincét (46%-os részarányt) képező 262. Üvegipar és 262. Kerámiaipar belföldi értékesítése nem nőtt, hanem csökkent, mégpedig a 262. Kerámiaipar esetében rendkívül súlyos, 37%-os mértékben. A belföldi piac fel-futása és a hazai értékesítés visszaesése közötti nagy különbségben közrejátszott az is, hogy ezen alágazatok hazai gyártóinak termékstruktúrája alig változott, miközben a keresleti összetétel lényegesen módosult.

További probléma, hogy a kerámiaiparon és az üvegiparon belül még az alágazati átlagosnál is rosszabb pozícióba kerültek a legtöbb munkaerőt foglalkoztató szakágak. A hazai gyártású háztartási kerámiák belföldi eladása 5 év alatt 40%-kal és a hazai gyártású öblösüvegeké 22%-kal csökkent, miközben az exportjuk is csökkent (a háztartási kerámiáknál 20%-kal, az öblösüvegeknél 5%-kal). Pedig ennek a két szakágazatnak a létszáma a teljes ágazat foglalkoztatott létszámának 30%-át közelíti. Hozzá kell tenni, hogy a belföldi kereslet elsősorban az olcsóbb háztartási kerámiaárakban és öblösüvegtermékekben nőtt (mennyiségileg meg többszöröződött), a hazai gyártás viszont az exportképesebb, értékesebb, hagyományos termék kategóriák felé tolódott. Mivel a hazai kereslet ezekben a kategóriákban nem nőtt, az olcsóbb termékek gyártói pedig nem tudtak versenyezni az importtal, főleg ezért esett vissza a hazai gyártók belföldi értékesítése. De közrejátszott az is, hogy mind nagyobb piaci részesedést ért el a kizárólag importból származó olcsó és tetszetős üvegkerámia-termékek piacbővülése.

Nincs kétség azonban afelől, hogy a hazai gyártású kerámiaipari és üvegipari értékesítés egészében az elmúlt években kialakult súlyos helyzetet alapvetően a belföldi inflációs költségek növekedésétől elmaradó belföldi és exportárszint határozta meg. Ennek folytán a hazai gyártók a belföldi és az exportáraikban, a többnyire alacsony átlagbérszint tartása ellenére is, jelentkező inflációs költség-növekedésüket csak részben tudták érvényesíteni, de már ez is jelentős piacvesztést okozott. A hiányzó inflációs költségfedezet és a piacvesztés miatti értékesítéscsökkenés együttesen a gyártók jelentős részét csödközelő helyzetbe hozta.

A jövőt illetően talán a csödközelő állapotnál is súlyosabb probléma, hogy a napi túlélési pénzügyi gondokra való koncentráláson túlmenően a gyártók többségének (önmagára hagyatva) nincs módja a fokozódó versenyben való helytálláshoz nélkülözhetetlen, költséges műszaki és marketingfelkészülést végezni, az ehhez szükséges tőkét és szakértelmet biztosítani.

Meg merem jegyezni, hogy a hazai gyártóknak a súlyos problémáikban való „önmagukra hagyatkozás” az adott viszonyok között talán azzal is kapcsolatban volt és van, hogy a szóban forgó szakágazatok gyártói sem tettek eredményes erőfeszítéseket szakterületük közös gondjainak együttes képviselésére és megoldására, különösen az exportértékesítési marketing szervezését és finanszírozását, az állami segítségek céltudatos igénybe-vételét illetően.

Ugyanakkor az sem kétséges, hogy a kialakult, több mint 20%-os árszintkülönbség elháríthatatlan piaci akadályt képezett a hazai kerámiaipar és üvegipar legtöbb területén. Sőt megkockáztatható annak kimondása, hogy ha továbbra is növekszik a belföldi inflációs költségek (ezen belül a bér- és energiaköltségek) és a forint árfolyamának eltérése következtében eddig kialakult árszintkülönbség, akkor a jövőben sem várható fordulat a szóban forgó szakterületek többségének a helyzetében.

Kitörési pontot (igaz, nagy kockázattal) továbbra is az értékesebb, exportképes termékstruktúra irányába való továbbfejlődés jelenthet. Más kérdés, hogy az ehhez szükséges műszaki felkészülés és hatásos eredményeket biztosító volumenű és színvonalú marketingtevékenység pénzügyi feltételeit hogyan lehet megteremteni.

Ismét visszatérve az *ágazat egészét érintő kérdésekre*, ki kell emelnem, hogy az utóbbi 5-6 évben az ágazat egészében kiemelkedően nőtt a termelékenység, és javult az enegiahatékonyság. Számszerűen: az 1998 és 2003 közötti időszakban *a termelékenység 38%-kal nőtt* (jó részt a munkahelyi termelékenységi tartalékok igénybevétele alapján), és ezzel egyidejűleg mintegy *20%-kal csökkent a fajlagos energiafelhasználás* (döntően az adott technológiai szinten még meglevő energiaracionalizálási tartalékok igénybevitelével, kisebb részben a beindult technológiai megújulások által, miközben a gyártók jelentős részénél az elért szint is csak nagy erőfeszítések mellett volt tartható). *További jelentős hatékonysági javulás valószínűleg már csak a technológiák további lényeges megújításától várható.*

Az előbbiekre utalva, az ágazat gyárainak többségénél a technológiai berendezések avulásának mértéke valószínűleg kétségessé teszi, hogy a fokozódó környezetvédelmi követelményeket a meglevő technológiai berendezésekre alapozva hatékonyan ki lehessen elégíteni. Arra a következtetésre juthatunk, hogy *már középtávon, de főleg 10 éves távlatban a hazai szilikátipar versenyképességének fő tényezőjévé a technológiai megújulásra való képesség és készség válik.* A technológiailag elavult gyárak esetében ugyanis csak technológiai megújulás alapján lehet a folyamatosan növekedő fajlagos munkaerőköltségek és energiaköltségek (energiaárak és a várható energiaadók) szorításával egyidejűleg érvényre jutó fokozódó költséges környezetvédelmi követelményeket olyan hatékony-sággal kielégíteni, hogy a más ágazatokkal és az importtal szembeni árversenyben és termékszínvonalban is győzni lehessen.

Ugyancsak általánosan érvényes meghatározó tényezőnek prognosztizálom a *marketingtevékenység olyan fokozását és kiterjesztését*, amelynek alapján a vállalatok marketingje képes lehet az előbbi technológiai adottságok fejlesztésével kölcsönhatásban a versenyképes termékstruktúra, ezen belül az aktuális versenyképes termékvalaszték alakítására és a hatékony értékesítés realizálására.

Végül arra is fel szeretném hívni figyelmet, hogy a

jövőre való felkészülés elengedhetetlen elemének látszik e cikkemben vázolt szerteágazó tényezőkkel való foglalkozás, a kapcsolatos ágazati szintű és termékcsoportonkénti prognózisanálízis is. Még akkor is, ha nem volna határozott uniós törekvés a hosszabb távú tervezés rendszerének érvényesítésére. Hiszen nemcsak és nem is elsősorban a jövőbeni felfutás számszerűségeiről van szó, ennél talán még fontosabb, hogy prognóziselemzés segítségével feltárjuk, felismerjük a számszerűségek meghatározóit, függéseit, fő alternatíváit, és ezek alapján inkább képesek legyünk eldönteni, hogy a jövőben főleg milyen problémákra, feszültségekre kell felkészülni, melyek a valószínűleg biztos pontok, melyek a valószínűleg bizonytalanok. Megítélésem szerint ugyanis ilyen problémakörű ötéves és 8–10 éves látókörű prognóziselemzések alkalmasak lehetnek a szilikátipari szakágazatok, termékcsoportok jövőbeli alternatíváinak feltárá-

sához, és támpontul szolgálhatnak a kapacitásfejlesztések, a termékstruktúra-váltások általános megalapozásához, a jelentősebb támogatási pályázatok kidolgozásához és azok érdemi elbírálásához is.

Sajnos, erre pénzügyi források hiányában egyelőre nincs lehetőség. 2003. év elejéig a MÉASZ legalább rövid távú ágazati prognózisokat készítettett, de azóta ez a tevékenység is leállt. Ugyanakkor már a 8–10 éves előretekintés igénye is megfogalmazódott. A CO₂-kereskedelemmel kapcsolatban ugyan készült az egyes szilikátipari alágazatokra prognózis, de olyan általános séma alapján, amelyben – jellemzően – nem játszott szerepet e cikkben megfogalmazott tényezők egyike sem. A valóságos környezeti feltételek változásából, a szakmailag kiválasztott konkrét tényezők és problémakörök várható alakulásából kiinduló közép- és hosszú távú prognóziselemzés egyelőre várat magára.